

Класификациони системи

Део 1

Стручна класификација

Каталози

Основни информациони инструменти библиотеке су њени **каталози** (од грчке речи *κατάλογος* - каталогос , што значи списак, попис, набрајање). Они чине основну везу између корисника и библиотечких фондова јер идентификују библиотечку грађу и омогућују њено претраживање и коришћење. Каталози се деле на **формалне** и **стварне**.

У формалним каталозима грађа се систематизује према описним тј. формалним елементима а у њих спадају **алфабетски (именски)** и **топографски (месни, инвентарски)** каталози. Алфабетски каталог је основни каталог сваке библиотеке и основни принцип систематизације грађе у њему је азбучни или абецедни редослед одредница које могу бити индивидуалне, колективне, стварне и формалне. Топографски каталог је интерни каталог библиотеке који систематизује грађу према одредници коју чини сигнатура публикације. Овај каталог прати смештај библиотечког фонда.

Стварни каталози систематизују грађу према садржини публикација. Они су селективног карактера јер обухватају онај део библиотечке грађе који има научну, стручну, документациону, историјску или литерарну вредност. Деле се на **стручне** и **предметне** каталоге. У стручном каталогу грађа се систематизује према њеној припадности у оквиру утврђених научних и стручних дисциплина, према правилима усвојеног класификационог система. Предметни каталози систематизују грађу према одређеним појмовима који представљају предмет, тему или садржај публикације и формулишу се природним језиком.

Појам класификације

Класификација (од латинске речи *clasificatio*, што значи подела, распоред) означава процес разврставања појмова и предмета на групе, врсте, типове, разреде итд. Према томе, и целокупно људско знање може се класификовати према одређеним класификационим схемама. Првим класификационим схемама у античко доба бавили су се филозофи, а касније библиотекари.

Библиотечка класификација је процес превођење садржаја документа са природног језика на неки од класификационих језика и одређивање његовог места у систему научних и стручних дисциплина према одговарајућем класификационом систему. Класификациони системи се, према својој структури, могу сврстати у две групе:

- **хијерархијски** – при класификацији документа полази се од веома широког научног или стручног подручја и сужавањем се долази до уских, прецизних појмова који дефинишу његов садржај. Ови системи су у основи стручних каталога.
- **аналитичко-синтетички** – директно се именује предмет који одређује садржај документа при чему се не води рачуна о његовом хијерархијском месту у систему наука, тако да се појмови из различитих подручја налазе један до другог и сређени су по алфабетском, енциклопедијском редоследу. Ови системи су у основи предметних каталога.

Библиотечка класификација подразумева идентификацију садржине одређене публикације, затим њено превођење на неки од класификационих језика и укључивање у

одговарајуће стварне каталогe тј. базе података. Примена библиотечке класификације је вишеструка, а од посебног је значаја за:

- распоред грађе на полицама у смислу стручног распореда,
- распоред информација о забележеном знању у каталогу, тј. за организацију и презентацију информација у базама података,
- класификовање радова у часописима и библиографијама,
- поступак претраживања информација.

Развој класификационих система

Сама појава писма иницирала је потребу да се писана документа класификују, у почетку само да би се физички могли распоредити према садржају, а касније и да би се стварали каталози као трајни записи о садржини фондова у библиотекама. Већ у првим скупинама записа на глиненим плочицама вршило се њихово груписање према садржају.

Најстарија библиотека која је имала поједностављену класификацију је Асурбанипалова библиотека у Ниниви (Месопотамија, данашњи Ирак) из VII века п. н. е. Сматра се да је поседовала између 20 и 30 хиљада глинених плочица писаних клинастим писмом. Грађа је била подељена у две основне групе, текстове о небу и текстове о земљи.

Александријска библиотека из 3. века п. н. е била је највећа и најзначајнија библиотека античког доба. Калимах, библиотекар ове библиотеке, разврстао је свитке према занимању писаца.

Манастири у средњем веку су били културно-просветитељски центри. Имали су своје библиотеке у којима су монаси преписивали и чували књиге, а сортирали су их у засебне ормаре према њиховом садржају.

Творци класификационих система

Конрад Геснер (1516-1565), швајцарски научник, објавио је 1545. године библиографију "Bibliotheca Universalis" где је библиографски обрадио сва, до тада, штампана дела на латинском, грчком или хебрејском језику. Поред тога, објавио је додатак овом делу ("*Pandectarum sive Partitionum universalium Conradi Gesneri*") у којем је разврстао, тј. класификовао, забележено људско знање у 21 групу.

Габријел Ноде (Gabriel Naudé, 1600-1653), француски библиотекар, објавио је 1627. године савете за унапређење библиотеке ("*Advis pour dresser une bibliotheque*") и сматра се првим теоретичарем организације библиотека. Адаптирао је постојећи библиотечки каталогски систем и користио следећу класификацију: теологија, медицина, право, историја, филозофија, математика и хуманистика са одговарајућим потподелама.

Чарлс Ејми Катер (Charles Ammi Cutter, 1837-1903) амерички библиотекар, аутор *Правила за речнички каталог* и творац *Експанзивне класификације* – "класификације која се шири" и која се састаји од седам одвојених класификационих шема које се међусобно комбинују. Употребљава комбинацију два-три велика слова алфавета и скупа арапских бројева који се третирају као децимале.

Џејмс Браун (James Duff Brown, 1862-1914) енглески библиотекар, израдио *Предметну класификацију* са циљем да повеже теоретски и практични аспект науке.

Његов систем користи алфаветски запис и има 24 класе, којима се припајају помоћни бројеви и јединствене таблице категорија. Оно што је Браун први открио и применио јесте "синтетизована ознака", ретко употребљавану у то време, која омогућава да се спајањем стандардних ознака створи сложена ознака.

Мелвил Дјуи (Melvil Dewey, 1851-1931), амерички библиотекар, оснивач Америчког друштва библиотекара ALA, прве библиотекарске школе, библиотечког часописа и правила за каталогизацију. Шему је подијелио на десет група које су се децимално делиле у поткласе, а прикључио јој је и предметни регистар појмова. Објављена је 1876. године.

Хенри Блис (Henry Bliss, 1870-1955), амерички библиотекар сматрао да се сваки предмет може посматрати са филозофског, научног, историјског и/или практичног становишта. Његова класификација је била најшире прихваћена у Великој Британији. Разврстана је у 26 основних класа (A/Z) које се комбинују са помоћним таблицама.

Шиали Рамамрита Ранганатан (Shiyali Ramamrita Ranganathan, 1892-1972), индијски библиотекар, познат је по *Колон класификацији* или *Класификацији помоћу двотачке*, објављеној 1933. Према њему сваки појам и предмет се може посматрати са различитих аспеката који се називају фасетама. Фасете представљају одређену карактеристику или гледиште предмета, а које се повезују дуплом двотачком. Ранганатан је, такође, познат по својих пет правила библиотекарства, у којима је изнео основне принципе библиотечно-информационе делатности: 1. Књиге су за коришћење; 2. Сваком кориснику одговарајућа књига; 3. Свака књига своје читаоцу; 4. Чувајте време читаоца; 5. Библиотека је организам који се развија.

Класификација Конгресне библиотеке, једне од најзначајнијих библиотека у САД, карактеристична је томе што основне групе/класе обележава великим словима абецеде, уз додавање арапских бројева (0001-9999). Изостављена су слова I, Q, W, X, Y. Као основ узет је Кетеров и Дјуијев систем. Интересантно је да су класе E-F намењене искључиво за општа дела о САД-у, док се у другим групама не могу употребљавати ови симболи. Ова класификациона схема је и даље у фази развоја и прерађивања, обзиром да се фонд Конгресне библиотеке непрестано увећава

Библиотечно-библиографска каталогизација (Библиотечно-библиографическая классификация, engl. ВВС) примењује се у земљама бившег СССР-а. Настала је модификацијом УДК због прилагођавања потребама руских библиотека. Главне таблице се састоје од 21 главне групе означених словима руске азбуке (А/Я), које се допуњавају помоћним бројевима.

Универзална децимална класификација

Децимална класификација се показала ефикасном и једноставном за коришћење, тако да долази до њене шире употребе. Даљи искорак у њеном развоју начинио је белгијски адвокат Пол Отле (Paul Otlet, 1686-1944) са својим помоћником Анри Ла Фонтеном (Henry La Fontaine, 1853-1943). Они су, радећи на пројекту “Универзални библиографски попис” под окриљем Међународног библиографског института у Бриселу, допунили и приширили Дјуијеву класификацију и увели таблице помоћних бројева по угледу на Катерове. Њихова класификација, најпре названа “проширени Дјуи” или “Бриселска варијанта”, објављена је 1905. године под називом “Приручник за универзални библиографски каталог” и представља прво издање Универзалне децималне класификације (Universal Decimal Classification UDC). Садржи *главне* и *помоћне* таблице и заснована је на употреби арапских бројева, што јој даје универзални карактер и могућност великог броја комбинација. Тако се могу класификовати веома сложени садржаји комбинацијом главних и помоћних бројева.

Данас постоји и онлајн верзије УДК таблица. На сајту УДК конзорцијума постоји скраћена верзија таблица која представља избор око 2600 подгрупа (од преко 70000). Превод ове скраћене верзије на српски језик налази се на веб адреси <https://udcsummary.info/php/index.php?lang=sr>.

Српски УДК Онлајн је платформа настала као резултат сарадње УДК Конзорцијума и Народне библиотеке Србије (која је задужена за одржавање и уређивање платформе). Део је међународне платформе УДК Конзорцијума. Платформа је намењена првенствено библиотекарима који се баве класификацијом, студентима библиотекарства, истраживачима, али и свим осталим институцијама које у свом раду користе УДК. Сервис је бесплатан, али је употреба могућа само у оквиру установе у којој сте запослени, у оквиру факултета и сл. зато што је ограничена IP адресама.

Српски УДК Онлајн садржи потпуну, увек ажурну верзију Матичног референсног фајла (МРФ) УДК на српском језику. Матични референсни фајл УДК (UDC MRF - UDC Master Reference File) садржи најновију верзију УДК. Креирањем и одржавањем МРФ бави се међународни тим уредника (UDCC Editorial Team). Српска верзија у потпуности прати оригинал и није могуће произвољно мењати оригинални текст на енглеском језику. Садржи потпуну стандардну верзију УДК са око 72.000 ознака.

Главне таблице

У главним (основним) таблицама људско знање је подељено у 10 група:

- 0 Наука и знање уопште. Организација. Информације. Документација. Библиотекарство. Институције. Публикације
- 1 Филозофија. Психологија
- 2 Религија. Теологија
- 3 Друштвене науке
- 4 (упражњена група)
- 5 Математика и природне науке
- 6 Примењене науке. Медицина. Техника
- 7 Уметност. Рекреација. Забава. Спорт
- 8 Језик. Лингвистика. Књижевност
- 9 Географија. Биографије. Историја

Таблице су засноване на хијерархијском децималном принципу, полазећи од ширег ка ужем значењу. Повећањем броја децимала, не напушта се стручна област, већ се дубље залази у одређену подобласт и прецизира одговарајуће подручје које адекватно изражава садржај публикације. Због прегледности, додаје се тачка после треће децимале. Она нема никакво значење, представља средство за лакше разумевање и тумачење УДК броја.

Пример: Који је предмет, теме дела који је класификовано УДК бројем 025.321.4?

- 02 - Библиотекарство
- 025 - Административна одељења библиотеке
- 025.3 - Каталогизација. Технике каталогизације
- 025.32 - Начела каталогизације. Одреднице (унос)
- 025.321 - Начин каталогизације. Формирање одредница и референци. Сређивање јединица (уноса). Конвенционални распоред података
- 025.321.4 - Комплетан библиографски унос – дакле, то је тема дела.

Помоћне таблице, општи и специјални помоћни бројеви

Помоћне таблице се користе за осветљавање различитих аспеката предмета: временског, географског, језичког, формалног и сл. Оне садрже **опште** и **специјалне** помоћне бројеве који се препознају по карактеристичним симболима који им претходе.

Општи помоћни бројеви могу бити независни и зависни.

Независни општи помоћни бројеви могу да се прикључе било ком УДК броју, а могу да се користе и самостално. Ту спадају општи помоћни бројеви за језик, облик, место, расу и време. Ограничени су округлим заградама или знацима навода, па могу да се додају, у зависности од контекста, било ком делу УДК броја: на почетку (префикси), у средини (инфикси) и на крају (суфикси).

Зависни општи помоћни бројеви не могу да стоје самостално, већ се увек додају главном УДК броју, и то само на крају, као суфикси. Овде спадају општи помоћни бројеви за опште карактеристике, и то: 1) за особине, 2) за материјале, 3) за односе, процесе и поступке, и 4) за лица и личне карактеристике.

Наведени општи помоћни бројеви (зависни и независни) су цифарски, а осим њих користе се словни симболи да би се постигла жељена класификација.

Симболи који претходе општим помоћним бројевима:

- =... општи помоћни бројеви за језике
- (0...) општи помоћни бројеви за облик
- (1/9) општи помоћни бројеви за место
- (=...) општи помоћни бројеви за расу, етничку групу и националност
- "..." општи помоћни бројеви за време
- 02... општи помоћни бројеви за особине
- 03... општи помоћни бројеви за материјале
- 04... општи помоћни бројеви за односе, процесе и поступке
- 05... општи помоћни бројеви за лица и личне карактеристике
- A/Z ознаке за алфабетску спецификацију

Специјални (аналитички) помоћни бројеви означавају локалне карактеристике и могу се применити само у ограниченом делу главних таблица, на назначеним местима, и то само као суфикси.

Уобичајено се представљају у облику пописа, непосредно испод главног УДК броја уз који важе. Они могу да се примене и у свим директним поделама тог броја, уколико није дато никакво друго упутство. Обележавају се црном вертикалном линијом или су текстуално обележени у зависности од издања таблица.

Постоје три врсте специјалних помоћних бројева:

1. Бројеви обележени знаком – (цртица)
Означавају ширу област и имају аналитичку функцију (функцију разликовања).
Пример: Специјални бројеви -1/-9 у групи 82 *Књижевност* значавају књижевне облике као што су поезија, драма, проза и друге.
2. Бројеви обележени са .0 (тачка нула)
Означавају ужу област али имају разноврснију употребу. На пример, у групи 82 *Књижевност* означавају теорију књижевности и књижевну критику.
3. Бројеви обележени апострофом ‘
Врло су специфични и често имају синтетичку или интегративну функцију. На пример, у групи 8 *Језик. Лингвистика. Књижевност* означавају периоде и фазе у развоју језика и књижевности (класични период, савремени период, итд.)

Општи помоћни бројеви за језике =...

Општи помоћни бројеви за језике се састоје од знака једнакости и одговарајућих цифара за сваки појединачни језик. Примењују се при индексирању докумената код којих језик представља једну од суштинских одлика. По редоследу навођења општих помоћних

бројева, број за језик долази после свих осталих помоћних бројева. У случају да је потребно документ класификовати према језику а не према предмету, помоћни број за језик може бити наведен у средини или на почетку.

Општи помоћни број за језике служи као основа за потподелу класе 811-Језици, класе 821-Књижевност и Табеле за опште помоћне бројеве за етничке групе.

На пример, општи помоћни број за српски језик је =163.41 и означава српски језик као језик публикације.

Уколико се посматра неки језик као филолошка категорија, то јест, одређени језик је тема документа/публикације, врши се комбинација главног броја за језике – 811, са помоћним бројем за дати језик тако што се знак = замени тачком. Дакле, главни број за српски језик као филолошку категорију је 811.163.41.

На сличан начин се комбиновањем главног броја за књижевност на појединим језицима – 821 и помоћног броја за језике формира главни број за класификацију књижевности на одређеном језику. Тако је главни број за српску књижевност 821.163.41.

Пример.

Наслов: Еуклидова геометрија (превод са класичног грчког на српски)

УДК: 514=030.14'02=163.41

514	- Геометрија
=030	- Преведена дела
=030.14	- Дело преведено са грчког језика. Број за језик са којег је дело преведено (изворни језик) наводи се после “=030.”
'02	- Класични грчки језик
=163.41	- Српски језик. Број за језик на који је дело преведено (језик превода) наводи се непосредно после “=”.

Општи помоћни бројеви за облик (0...)

Општи помоћни бројеви за облик публикације исписују се у округлим заградама и увек почињу нулом. Ова група општих помоћних бројева даје информацију о облику или начину презентације документа. Подељени су на следеће подгрупе:

- (02...) Књиге уопште
- (03...) Референтна дела – енциклопедије, водичи, речници
- (04...) Сепарати који се не издају серијски – брошуре, предавања, дисертације, писма, чланци, извештаји, интервјуи...
- (05...) Серијске публикације. Периодика
- (06...) Публикације друштава, организација
- (07...) Публикације за обуку, подучавање, учење, вежбање
- (08...) Сабрана дела. Обрасци. Спискови. Илустрације. Пословне публикације
- (09...) Излагање у историјском облику. Правни и историјски извори.

Примери:

61(038) Медицински речник

61 - Медицинске науке
(038) - Речници. Језички речници. Специјализовани и технички речници
007.52(043.3) Докторска дисертација о роботима
78(049.2) Полемике о музици
39(05) Етнолошки часопис
51(075.8) Уџбеник математике за факултетску наставу
82-1(082.2) Антологија светске поезије
02(44)(094.5) Закон о библиотечкој делатности у Француској

Могу се употребити два општа помоћна број за облик документа, у оквиру истог УДК израза, како би се постигла потпуна прецизност у индексирању.

Примери:

821.163.41(091)(075.8) Српска књижевност. Историјски приказ. Уџбеник за факултет
821 - Књижевност на појединим језицима
821.163.41 - Српска књижевност
(091) - Историјски приказ
(075.8) - Факултетски уџбеник
636.5(063)(048) збирка сажетака са симпозијума о живинарству
546(075.8)(076) практикум из неорганске хемије за факултетску наставу

Облик дела који није наведен у табели, може се представити комбинацијом ознаке за општи помоћни број за облик и УДК броја из главних таблица. Тада се формира општи помоћни број за облик на следећи начин: (0:x), где је x број из главних таблица.

Пример:

929(0:82-31) Биографски роман (биографија у облику романа)
929 Биографија
82 Књижевност
82-31 Роман (-31 специјални помоћни број)

Специјални помоћни бројеви везани за опште помоћне бројеве за облик исписују се након општег помоћног броја и тачке, и почињу нулом (0.0...).

Њима се врши додатна подела докумената према физичким, производним, употребним карактеристикама, начину настанка, степену довршености итд.

Примери:

54(031.038) Вишетомна енциклопедија хемије
54 Хемија
(031 Енциклопедија – општи пом. број за облик
.038) Вишетомно дело – спец. пом. број
(02.025.2) Илустроване књиге
(02.068) Ретке књиге. Уникати
004(02.053.2) књиге за децу о рачунарима

Општи помоћни бројеви за место (1/9)

Општи помоћни бројеви за место означавају географски положај или неки други просторни аспект појма који је означн главним УДК бројем. Исписују се у округлим заградама и почињу цифром од 1 до 9 (1/9). По принципу хијерархијског приступа, полази се од веома широких простанстава да би се дошло до потребних ужих географских подручја.

Полазни број у групи помоћних бројева за место носи ознаку (1) и означава место и простор уопште.

Пример:

338(100) Светска привреда
3 - Друштвене науке
33 - Економија. Економске науке
338 - Привредна ситуација. Економска ситуација. Управљање привредом.
(100) Све земље уопште

Специјални помоћни бројеви (-0/-9) означавају границе и просторне облике разних врста врста (на пример -0 Зоне, -1 Оријентисање. Стране света. Релативно одређивање положаја..., -6 Државе или групације држава са разних становишта...)

Пример: 338(1-664) Привреда у социјалистичким земљама

Помоћним бројевима (4/9) означавају се државе и области савременог света. Проширивањем УДК броја сужавају се географске и просторне границе, све док се не дође до територијалних одређења на која се односи класификована садржина.

Примери:

(443.611)

(4) Европа

(44) Француска

(443.6) Подручје Париза

(443.611) Париз

327(4) Међународна политика у Европи

327 Међународни односи. Светска, глобална политика. Међународни послови. Спољна политика

327(5) Међународна политика у Азији

327(54) Спољна политика Индије

628.1(437.6) Снабдевање водом у Словачкој

У оквиру једног сложеног УДК броја могу се комбиновати два симбола за место да би се постигла неопходна прецизност у индексирању. Тада један симбол означава територију, а други именује географски облик.

908(497.11)(285.2) монографија о језерима у Србији

908 Проучавање области. Проучавање локалитета

(497.11) Србија

(285.2) Језера
908(497.4)(23) Монографија о планинама у Словенији

Уколико се географски појам који има свој конкретан УДК број простире кроз више земаља или области, а тема обухвата само једну територију, комбинују се два географска броја.

656.62(282.243.7)(497.113) пловидба Дунавом кроз Војводину
656.62 Транспорт унутрашњим пловним путевима. Саобраћај на рекама и каналима

Земље старог света обележавају се бројевима (3...)

(32) Стари Египат
(399.7) Америка пре Колумба
34(37) Римско право

За исказивање политичких, културних, економских и других односа две земље или регије, употребљавају се два географска помоћна броја која се стављају у међусобан однос. Ознаке за оба географска подручја исписују се у оквиру једне округле заграде и повезују се двотачком:

327(497.11:410) политички односи између Србије и Велике Британије
339.92(497.11:410) економски односи између Србије и Велике Британије

Ако за географски простор не постоји конкретна цифарска ознака у оквиру децималне поделе општих помоћних бројева за место, дописују се словне ознаке на одговарајући помоћни број (у оквиру постојеће округле заграде)

908(497.5 Дубровник) Монографија Дубровника
908 Проучавање области. Проучавање локалитета
(497.5) Хрватска

Општи помоћни бројеви за расу, етничку групу и националност (=...)

Назив у новим таблицама: опште помоћне ознаке за групе људских предака, етничке групе и националност.

Општи помоћни бројеви за расу, етничку групу и националност исписују се у округлој загради и почињу знаком једнакости, односно, стављањем помоћних бројева за језик у округле заграде формирају се општи помоћни бројеви за поједине народе као лингвистичко културне групације.

Пример:

=163.41 - општи помоћни број за српски језик
(=163.41) - општи помоћни број за Србе, тј. народ који говори српски

271.2(=163.41) - Православље код Срба
271/279 - Хришћанске цркве и вере

- 271 - Источна црква
- 271.2 - Православна црква...

271.2=163.41 - Православље (публиковано на српском језику)

- 271.22(497.11) - Српска православна црква
- 271.22 - Националне цркве
- (497.11) - Србија

Изражавање припадности држави на чијој се територији говори више језика или живи више народа и раса, врши се помоћу општих помоћних бројева за место. Повезаност одређених народа са посебним местима означава се помоћу (=1:4/9).

Примери:

- 930.85(=1:497) Културна историја становника Балканског полуострва
- (=1:497.11) - Становници Србије
- (=1:100) Космополите
- (=1:37) Становници Старог Рима

Општи помоћни бројеви за време "..."

Општи помоћни бројеви за време означавају датум, тренутак или временски период који је од значаја за предмет представљен главним УДК бројем (не датум публикавања документа који се класификује). Исписују се између знакова навода "...". Најчешће се користе у стручној групи резервисаној за историјске науке 93/99.

Датуми пре нове ере означавају се предзнаком минус, док је за датуме нове ере предзнак плус опциони (ако није наведен, подразумева се да је датум нове ере).

Примери:

- "-" - Антика. Претхришћанско доба
- "+" - Нова ера. Хришћанско доба
- "-0054" - 54 година пре нове ере

Ознаке за миленијуме садрже цифру којом почињу (то су "0", "1" и "2" - први, други и трећи миленијум). Ознаке за векове формирају се тако што се исписују две цифре година којима век почиње. Тако помоћни број за време "04/14" означава распон од 5. до 15. века, јер пети век почиње цифрама 04..., а 15. цифрама 14... Ознаке за деценије формирају се тако што се наведу прве три цифре којима деценија почиње. За означавање периода краћих од године, користи се тачка која тада раздваја временске елементе (године, месеце, дане, часове...)

- 930.85"04/14" - културна историја средњег века
- 339(450)"15/16" - трговина у Италији у 16. и 17. веку
- 78(410)"196" - музика у Великој Британији шездесетих година двадесетог века
- 94(4)"1450/1789" - историја Европе од 1450. до 1789. године
- "1961.11" - новембар 1969. године

"1969.01.05" - пети јануар 1969. године

"1969.01.05.20.20.20"- пети јануар 1969. године у 20 часова, 20 минута и 20 секунди

За остале временске категорије, као што су годишња доба, време рата, мира или опасности, време празника, понављање у одређеним интервалима и слично, користе се ознаке "3/7..."

Примери:

- "321", "322", "323", "324" – Рролеће, лето, јесен, зима.
- "362" – Мирнодопско време. Време без опасности.
- "364" – Време рата.
- "38" – Празници. Свечане и комеморативне прилике.
- "530.1" – Једном у току недеље (седмице). Недељно (седмично).
- "615" – Мезозоик.

Општи помоћни бројеви за особине -02...

Општи помоћни бројеви за особине означавају уобичајене особине или атрибуте ствари. Обележавају се ознаком -02 и увек се додају као суфикс главном броју. Различите особине разврстане су по групама, као што су: -021 особине бивствовања (стваран, виртуелан, сталан, променљив...); -023 особине облика (раван, валовит, шестоугаон, зрнаст...); -026 особине акције и покрета (покретан, непокретан, преносив, усмерен...) и тако даље.

Примери:

003-028.31 -Елементарна (основна) писменост – буквар

003 Системи писања и писма

-028 Особине стила и представљања

-028.31 Елементаран

012-028.52 Петровић П. - Библиографија радова П. Петровића објављених под псеудонимом

012 Ауторске библиографије. Индивидуалне библиографије

-028.52 Под псеудонимом

Општи помоћни бројеви за материјале -03...

Општи помоћни бројеви за материјале се употребљавају у случајевима када материјали или састојци од којих су предмети или производи сачињени, представљају само један његов вид, тј. секундаран аспект, а не суштину предмета. Обележавају се почетним симболима -03. Не могу се користити самостално, додају се као суфикс главном УДК броју.

Подела општих помоћних бројева за материјале извршена је према њиховом пореклу и особинама, у групе као што су: -032 материјали који се јављају у природи, -033

вештачки приземдени минерални материјали, -035 материјали претежно органског порекла, и тако даље.

Примери:

621.78-034 Термичка обрада метала

621.78 Обрада загревањем

-034 Метали

903.05-034.3 Праисторијски остаци од бакра

903 Праисторија. Праисторијски остаци, артефакти, антиквитети

.05 Предмети од метала према начину израде. Ливени и ковани метали. – специјални пом. бр.

-034.3 Бакар. Легуре бакра

Општи помоћни бројеви за односе, процесе и поступке -04...

Општим помоћним бројевима за односе, процесе и поступке означавају се односи између појмова и општих процеса, активности и операција. Примењују се уколико је аспект процеса, активности или операције секундаран у односу на главни предмет. Означавају се почетним ознакама -04 и увек се додају као суфикс. Подељени су у групе:

- -042 фазе односа,
- -043 општи процеси,
- -044 процеси вредновања, редоследа, величине (опсега), броја и степена, времена, хронологије, димензије, облика,
- -045 процеси који се односе на положај, уређење, кретање
- -046 процеси повезани са физичким својствима, стањима материје
- -047/-049 општи поступци и активности

Примери:

64.011.6-044.337 Унапређење стања домаћинства

64 Економика домаћинства. Наука о домаћинству. Домаћинство

64.011.6 Стање домаћинства. Околности у одржавању домаћинства

-044 Процеси вредновања, редоследа, величине (опсега), броја и степена, времена, хронологије, димензије, облика

-044.3 Процеси вредности

-044.337 Унапређење. Побољшање

338.35-044.57 Недовољна производња у односу на потражњу

338 Привредна ситуација. Економска политика. Управљање привредом. Економско планирање. Производња. Услуге. Цене

338.35 Производња у односу на потражњу. Прекомерна производња. Вишак. Умањена производња. Мањак

--044 Процеси вредновања, редоследа, величине (опсега), ...

-044.5 Процеси величине, опсега

-044.57 Умањење. Смањење.

Општи помоћни бројеви за лица и личне карактеристике -05...

Општим помоћним бројевима за лица и личне карактеристике означавају се лица и њихове особине са различитих аспеката. Примењују се уколико је лични аспект секундаран у односу на главни предмет. Означавају се почетним ознакама -05 и увек се додају као суфикс. Лица и личне карактеристике груписане су као: -051 лица као заступници, вршиоци радње, практичари; -052 циљане особе клијенти, корисници, -053 особе према старости или старосним групама, -055 особе према полу и сродству, и тако даље.

Примери:

- 364.65-051.9 Социјално старање о старим људима
 - 364 Социјална заштита
 - 364.65 Друштвени услови. Социјална питања
 - 053.9 Стара лица. Особе треће доби. Старији грађани
- 331.5-055.2 Запосленост жена
 - 331 Рад. Запосленост. Посао. Економија рада. Организација рада
 - 331.5 Тржиште рада. Запошљавање
 - 055.2 Женске особе. Жене
- 159.9-056.26 Психологија инвалида
 - 159.9 Психологија
 - 056.26 Физички хендикепиране особе. Неспособне особе

За потребе разноврсног категорисања лица, некад се нужно морају употребити две опште помоћне ознаке за лица у оквиру истог сложеног УДК броја.

Пример:

- 364.65-056.36-053.2 Заштита ментално заостале деце
 - 364.65 Друштвени услови. Социјална питања
 - 056.36 Особе са тешкоћама у учењу. Ментално хендикепиране особе
 - 053.2 Деца и мала деца уопште

Помоћне ознаке за лица користе се за индексирање свих докумената у којима је важно истаћи категорију лица на која се односи класификована садржина:

- 027.8-05 Библиотекари школских библиотека

Ознаке за абecedни ред A/Z

Систем УДК користи поред цифарских и словне ознаке, чија се употреба протеже кроз све стручне области 0/9, као и кроз поједине групе општинских помоћних бројева. Словни симболи обезбеђују детаљнију класификацију у случајевима када се децималним нумеричким поделама не постиже неопходна прецизност у индексирању докумената.

Употреба словних ознака зависи од садржине библиотечког фонда (збирке), тј. од могуће количине каталожних јединица, односно каталожних записа са истим нумеричким изразом.

Словне ознаке се најчешће користе за индексирање: биографске и аутобиографске литературе, персоналних библиографија, монографија места, предела, већих и мањих региона и области, историјски приказ развоја насеља, представљања филозофских погледа на свет и научних разматрања појединих филозофа, научника итд.

Примењује се при класификовању оних публикација где је неопходно прецизно именовати личност, или назив географског подручја, или неког другог појма, за који не постоји адекватна прецизност применом искључиво цифарских разрада.

Примери:

- 929:62 Тесла Н. - Биографија Николе Тесле
- 14 Конт О. - Филозофски погледи Огиста Конта
- 908(438 Краков) - Монографија Кракова
- 911.375:93(497.11 Врање) - Историја Врања
- 06.086 Нобел - Нобелова награда
- 050 Театрон - часопис Театрон

Сложени УДК број

Главни УДК број је сваки број узет са било ког места из главних систематских таблица. Уколико је он довољан да опише тему публикације, то је **прост** УДК број. Уколико број из главних таблица прати неки од помоћних бројева (општих или специјалних) или је у комбинацији са другим главним бројем, онда је у питању **сложен** УДК број.

Распоред појединих бројева у сложеном УДК броју је веома важан. При формирању сложеног броја, у принципу, на прво место долази број којим се изражава главни појам, а затим следе бројеви за место, време, облик и језик. Зависни општи помоћни бројеви и специјални помоћни бројеви долазе непосредно после главног броја. Промене у редоследу су дозвољене, али повлаче за собом и промене у значењу броја.

Пример:

1. 930.85(497.11)"04/14"(082)=111
2. 930.85"04/14" (497.11)(082)=111
930.85 Културна историја
(497.11) Србија
"04/14" Средњи век
(082) Зборник радова
=111 Енглески језик

У првом примеру главна тема је културна историја једне земље, тј. Србије. У другом примеру инсистира се на културној историји средњег века.

Симболи (знаци)

Комбинације главних и помоћних бројева, спојених у јединствен сложен УДК број служе да у потпуности изразе садржину класификованог документа.

За комбиновање више главних бројева, њихово међусобно повезивање и формирање сложене ознаке УДК користе се следећи симболи (знаци) чије је значење унапред утврђено:

+	(плус)	- знак набрајања
/	(коса црта)	- знак проширења
:	(двотачка)	- знак односа
::	(двострука двотачка)	- знак односа без реципроцитета
'	(апостроф)	- знак за синтезу или сажимање
[]	(угласта заграда)	- знак одвајања, прегруписавања

Знак набрајања + (плус)

Повезује два или више бројева који не следе један за другим у УДК таблицама. Може да повеже и појмове изражене помоћним бројевима.

Примери:

622+699 – Рударство и металургија

323+327(497.11+497.16) – Унутрашња и спољна политика Србије и Црне Горе

Знак проширења / (коса црта)

Повезује у јединствену целину низ бројева који, према УДК таблицама, следе у вертикалном низу. Употребљава се када је садржај дела потребно означити са неколико узастопних стручних група.

Примери:

73/76 Ликовне уметности (обухвата све ликовне уметности које се, према таблицама, налазе у непрекинутом низу између наведених бројева, тј. уместо 73+74+75+76)

73 Вајарство

74 Цртеж

75 Сликарство

76 Графика

0/9(031) Општа енциклопедија

Знак односа : (двотачка)

Знак односа указује на везу између два или више појмова повезивањем УДК бројева који их означавају. За разлику од знака плус и знака коса црта, двотачка више сужава него што проширује појмове које повезује.

Уколико је потребно, врста односа између два појма, као што је пристрасност, упоређивање, утицај итд. може се додатно прецизирати коришћењем општих помоћних бројева за фазе односа -042.

Примери:

17:7 Етика у односу на уметност
341.63(44:430) Решавање спорова између Немачке и Француске
37-042.3:32 Утицај политике на образовање

Знак односа без реципроцитета / утврђивање редоследа :: (двострука двотачка)

Знаком двоструке двотачке указује се на везу и фиксира редослед УДК бројева. Знак се употребљава када постоји потреба да се истакне да број, који се налази после двоструке двотачке, ближе одређује тему (део је дефиниције) Означава и да обрнути редослед нема исто значење.

Примери:

371.3::16 Методика наставе логике
371.3::53 Методика наставе физике

Знак за синтезу или сажимање ' (апостроф)

Ако је садржај дела потребно означити са неколико стручних група које нису узастопне у таблицама, користи се знак за синтезу или сажимање. Употреба знака за синтезу је, за разлику од других, ограничена на одређене стручне групе. На пример, у групи 546 употребљава се за класификацију једињења.

546.32'16 Калијум-флуорид (апостроф повезује две подгрупе из групе 546)
546.32 Калијум
546.16 Флуор
546.32'267 Калијум-цијанид
546.32 Калијум
546.267 Цијаниди

Знак угласте заграде []

Угласте заграде у слженом УДК броју одвајају појмовне целине, да би био читљивији, посебно када сложени број садржи више од једног односа израженог двотачком.

Примери:

016:[821.163.41:398] Тематска библиографија о српској народној књижевности
016 Специјалне библиографије

821.163.41 Српска књижевност
398 Фолклор у ужем смислу
(Затворена угласта заграда], у овом примеру, може се изоставити.)
017.11(497.1):[57:61 Каталог биомедицинске литературе у Југославији
017.11 Централни заједнички каталози
(497.1) Југославија
57 Биологија
61 Медицина

Симболи у таблицама УДК

Осим наведених симбола које користимо за формирање сложених УДК бројева, постоје и симболи који се појављују у самим УДК таблицама. Симболи у таблицама служе за правилно читање, тумачење и сналажење у њима.

Знак + обавештава о новоусвојеним бројевима и текстуалним тумачењима.

Знак – претходи бројевима код којих није дошло до измена ни у цифарском ни у текстуалном делу (налази се у свескама Измена и допуна УДК).

Знак ! обележава бројеве који су нису измењени у цифарском делу, али јесу у текстуалном.

Знак х указује на престанак важења неког броја и одговарајућег текста.

Знак → упућује на сродне појмове.

Знак за аналогију \cong указује на идентичну разраду на подгрупе у оквиру различитих УДК група. У новијим таблицама уместо овог знака наводи се текст “дели се исто као”.

Знак . нема значење. Олакшава визуелно сагледавање УДК броја.

Класификациони системи

Deo 2

Предметна класификација

Предметна класификација

Каталози

- Основни информациони инструменти библиотеке (од грчке речи *κατάλογος* , што значи списак, попис, набрајање)
- Чине основну везу између корисника и библиотечких фондова јер идентификују библиотечку грађу и омогућују њено претраживање и коришћење.
- Деле се на **формалне** и **стварне**.
- У формалним каталозима грађа се систематизује према описним тј. формалним елементима а у њих спадају **алфаветски (именски)** и **топографски (месни, инвентарски)** каталози.
- Алфаветски каталог је основни каталог сваке библиотеке и основни принцип систематизације грађе у њему је азбучни или абецедни редослед одредница које могу бити индивидуалне, колективне, стварне и формалне. Топографски каталог је интерни каталог библиотеке који систематизује грађу према одредници коју чини сигнатура публикације. Овај каталог прати смештај библиотечког фонда.

Стварни каталози

- Систематизују грађу према садржини публикација
- Селективног су карактера јер обухватају онај део библиотечке грађе који има научну, стручну, документациону, историјску или литерарну вредност
- Деле се на **стручне** и **предметне** каталоге
- У стручном каталогу грађа се систематизује према њеној припадности у оквиру утврђених научних и стручних дисциплина, према правилима усвојеног класификационог система

Предметни каталог

- Предметни каталог је један од стварних каталога, значи, систематизује грађу према садржини публикација.
- Систематизација се врши помоћу одређених појмова који представљају предмет, тему или садржај публикације.
- Ти појмови се формулишу природним језиком и називају се предметне одреднице и предметне рубрике.
- Предметне одреднице и рубрике су лексикографски сређене и међу њима су успостављене логичке везе.
- Предметни каталог је систем информација о предметном садржају публикација.
- Да би предметни каталог као систем информација био правилно устројен, потребно је обезбедити:
 - Доследну примена изабраног термина;
 - Издвајање – искључивање синонима, квази-синонима или термина са више могућих значења тј. успостављање система еквивалентних веза;
 - Повезивање система по надређености или целине са деловима – успостављање хијерархијских веза;
 - Окупљање појмова блиских по значењу, или супротних значења – успостављање асоцијативних веза.
- Да би се омогућило једноставно и брзо проналажење информација о одређеном предмету потребно је
 - утврдити садржај публикације

- формулисати га природним језиком у облику утврђеног исказа – предметне одреднице.
- Утврђивање садржаја публикације подразумева анализу библиографске јединице као целине, али и њених делова.
- Анализом библиографске публикације врши се идентификација садржаја, издвајање теме или раздвајање више тема.
- Након тога, представља се садржај анализираних докумената тако што се врши избор и обликовање одреднице/одредница, пододредница или обликовање предметне рубрике.

Настанак и развој предметног каталога

- Јавио се после ауторског-алфabetског и стручног каталога
- Било је потребно да се у ауторском каталогу представе анонимна дела, а прва реч у наслову није увек била довољно јасна да би преузела улогу одреднице
- Следећа фаза била је тражење кључне речи из наслова којом би дело било представљено
- Регистри наслова пописаних рукописа у средњовековним манастирским библиотекама представљају покушај пописа књига према њиховој садржини

- Почетком 19. века, Мартин Шретингер, библиотекар Дворске библиотеке у Минхену, израдио је поред ауторског и предметни каталог фонда библиотеке.
- Шретингера упутства:
 - за одређивање предмета публикације није довољно користити само наслов;
 - усвојени термин који означава један појам мора се доследно користити;
 - неусвојени облици предметних одредница морају се искључивати;
 - раздвојио је употребу одреднице у једнини од употребе одреднице у множини.

- Чарлс Катер је написао исцрпна упутства за предметну класификацију у оквиру правила за израду унакрсног каталога.
- У речнички (унакрсни) каталог абecedним редом уносе се имена аутора, наслови анонимних публикација и предметне одреднице.
- Катерова правила утицала су на појаву предметног каталога у европским библиотекама крајем 19. века.

- Прва је била Библиотека Британског музеја, која је попис новоприспелих књига у 1881. години представила према њиховом садржају.
- Почетком 20. века број библиотека које имају предметни каталог знатно се увећао – данас је то уобичајено.

- У нашој земљи предметна класификација нема дугу историју.
- У Народној библиотеци Србије предметни каталог је формиран 1948. године.
- Формирањем аутоматизованих библиографских база података отворена је могућност за предметно класификовање различитих фондова и стварање нових специјализованих база података о предметном садржају докумената.

Предметна класификација

- Обухвата низ утврђених поступака којима се обезбеђује избор вербалних ознака ради утврђивања предметне одреднице/предметне рубрике у облику најсличнијем оном којим се корисник предметног каталога служи.
 - Препознавање предмета/теме - анализа садржаја, разлагање проблема до стварања јасне представе о суштинској теми и евентуалним аспектима;
 - Проналажење појма којим ће већ утврђен предмет бити именован – додељивање предметне одреднице одговарајућег значења класификованом садржају;
 - Утврђивање потребе за додељивањем додатних одређења – пододредница којима би се исказао семантички или просторни аспект, хронолошка ознака, или формални облик класификованог документа;
 - Провера формулисана предметне одреднице/предметне рубрике са становишта еквивалентности, асоцијације, хијерархије;
- Предметном класификацијом се утврђује конкретан садржај, додељује се термин – предметна одредница која заступа конкретну тему.
- На пример: спис који се бави алгебарским једначинама не добија одредницу Алгебра, већ *Алгебарске једначине*; спис у којем је представљено сликарство 19. века неће добити одредницу Ликовна уметност – 19. в, већ Сликарство – 19.в

Избор термина за именовање утврђеног предмета/теме

- Избор најадекватнијег стандардизованог облика заснива се на захтевима примењене лингвистике: семантичком захтеву, практичном захтеву и формалном захтеву.
- Изабрани термин мора бити подударан појму који именује; једнозначан, да пружа могућност разликовања терминолошке примене од уобичајене језичке праксе;
- Термин у својству предметне одреднице недвосмислено именује појам и замењује дефиницију представљајући појам;
- Усвојени термин/усвојена одредница треба да задовољи језичко осећање класификатора, али и да буде прихваћен на нивоу успешне примене при претраживању садржајне информације;
- Изабрани термин/усвојена одредница треба да буде примерене дужине, једноставан за изговор и графички приказ, посебно када су у питању сложене одреднице – фразе.

Предметна одредница, пододредница, рубрика?

- Предметна одредница је реч или група речи (утврђен термин) којом се изражава одређен предмет/тема и која окупља све публикације чији се садржај препознаје по додељеном термину.
- Предметна одредница је термин општеприхваћен у науци, научној литератури или говорној пракси, којим се дефинише предмет/тема одређеног документа.
- Предметна пододредница је утврђен термин којим се исказује аспект, место или време и на тај начин ближе одређује дати садржај, или исказује формални облик третираног документа.
- Предметна рубрика је скуп одабраних термина – одредница, и једне или више пододредница (тематске, географске, хронолошке, формалне).
- Прецизно одабрани и стандардизовано уређени елементи предметне рубрике представљају садржај са свим евентуалним аспектима који га ближе одређују – значењски покривају садржај класификованог документа.

- Предметне одреднице деле се на садржајне и формалне.
- Предметна одредница којом се исказује предмет/тема документа је садржајна одредница или стварна одредница.
- Предметна одредница којом се изражава формални или књижевни облик документа, чији предмет се не може адекватно представити садржајном одредницом је – формална одредница.

Подела садржајних одредница

- Садржајна предметна одредница према врсти предмета/теме коју заступа утврђеним термином, може бити: општа, персонална/особна, географска и хронолошка.
- ОПШТА предметна одредница за појмове којим су представљена:
 - жива бића (рибе, биљке...)
 - ствари или предмети из природе, или производи рада (камен, алати...)
 - природне појаве и процеси (сиромаштво, запошљавање...)
 - историјски догађаји (Реформација, Први светски рат...)
- ИМЕНСКА / ПЕРСОНАЛНА / ОСОБНА пред. одредница којом су заступљена:
 - лична имена, имена породица:Тесла, Никола (1856-1943), Лазић (породица);
 - митолошка имена: Аполон, Венера (божанство);
 - назив колективног тела: Основна школа “Аврам Мразовић” (Сомбор), Организација уједињених нација, Србија. Народна скупштина, Српска православна црква;
- ГЕОГРАФСКА предметна одредница заступа имена:
 - географских простора: Јужна Америка, Балканско полуострво, Јадранско море, Сава...
 - геополитичких територија: САД, Србија, Кина, Египат...
- ХРОНОЛОШКА ИЛИ ВРЕМЕНСКА одредница именује временска раздобља:
 - археолошка доба: бакарно доба...
 - геолошке ере: мезозоик, јура...
 - историјски период: стари век, средњи век...
- Предметна одредница је по правилу именица и увек је у номинативу. Може бити проста или сложена.
- проста одредница – термин изражен једном речи или унитаром: *човек, наука, природа, васиона...*
- сложена одредница – термин састављен од две или више речи. Може бити комбинација две именице, придева и именице, или фраза: *историја уметности* (две именице), *народна књижевност* (придев и именица), *Српско лекарско друштво* (два придева и именица), *органи за дисање* (више речи)...
- *сложена одредница коју чини именица и придев, може бити у природном и инвертованом облику.
- Природни ред речи користи се за
 - сложене термине изражене као самосталне појмове: *политичке партије, пословне зграде...*
 - за класификовање научних дисциплина: *развојна психологија, туристичка географија, органска хемија...*
- Инвертован облик сложене одреднице користи се при формулацији термина састављеног од општег појма и придева којим се исказује другостепено значење или се само спецификује појам:

- *породица, непотпуна*
- *хемијска једињења, органска*
- *уметност, примењена*

Скраћенице у одредници

- Скраћенице се уносе у одредницу уколико је тај облик опште познат и прихваћен, нпр. сложена имена држава, колективних тела, међународних организација:
 - САД
 - УНЕСКО*, али
 - *Универзална децимална класификација не УДК*
- Разрешене одреднице сматрају се синонимом и искључују су из употребе.
- **United Nations Educational Scientific and Cultural Organization*

Једнина и множина у одредници

- У зависности од природе појма који се именује и језичке праксе одређеног лексичког подручја – одредница може бити у једнини или множини
- Термином у једнини означавају се:
 - апстрактни појмови (*воља, туга..*),
 - науке - научне дисциплине (*историја..*),
 - правци у филозофији (*стоицизам...*),
 - уметност (*сликарство, музика...*),
 - књижевни род или врста (*проза, драма*),
 - жива бића која представљају врсту (*сури орао, липа, бођош, сабљарка..*),
 - делови тела или органи (*врат, жуч...*),
 - болести (*куга, ТБЦ, трбушни тифус...*),
 - природни материјали, супстанце, ткива (*камен, сумпор, крв, гума...*),
 - природне појаве и процеси (*киша, светлост, радиоактивно зрачење...*),
 - водени поступци и процеси (*мерење, наводњавање, мерење, дестилација*),
 спортови (*тенис, одбојка, шах...*).
- Термином у множини означавају се
 - општи појмови (*животиње, биљке...*),
 - жива бића означена као род, ред, класа (*сисари, кичмењаци, глодари, мишеви..*)
 - системи органа (*органи за варење...*),
 - групе материјала и супстанци (*технички материјали, лекови, хемијска једињења...*),
 - појаве у природи (*поплаве, земљотреси, бујице...*),
 - производи људског рада (*књиге, машине, споменици културе...*),
 - имена племена, народа, етничких и верских група (*Европљани, Германи, Словени, Цинцари, хришћани...*),
 - професије (*лекари, учитељи, библиотекари...*).
- Термини се користе и у једнини и у множини када се мора избећи вишезначност:
 - *купина* – за воћку / *купине* – за плод
 - *позориште* – као врста уметности / *позоришта* – техничка и архитектонска својства

- Предметна одредница поред термина, може садржавати и нумеричке ознаке, бројеве:
 - Мађарска револуција 1848
 - Први светски рат 1914-1918
 - Топлички устанак 1917

Опште одреднице

- Опште одреднице именују:
 - жива бића (*деца, инсекти, липа...*),
 - природне појаве, друштвене процесе (*земљотреси, раднички покрети, запошљавање...*),
 - природне и друге материјале, супстанце, ткива (*угаљ, целулоза, крв..*)
 - производе људског рада и умећа (*архиви, књиге, Манастир св. Василије Острошки..*),
 - апстрактне појмове (*лепо, демократија, трагично, мишљење...*),
 - науку, научне дисциплине, филозофске правце, уметности (*историја, палеографија, сликарство...*),
 - историјске догађаје (*Француска револуција 1789, Видовдански атентат 1914 ...*),
 - књижевне споменике чији је аутор непознат (*Свето писмо, Мирослављево јеванђеље...*),
 - наслове серијских публикација: *Политика (лист), Норма (часопис), Тајмс (лист)...*

Именске одреднице

- Имена личности, породице, митолошка имена и имена колективних тела, представљена су у предметном каталогу именском одредницом.
- Начелна правила која важе за одредницу индивидуалног аутора у алфаветском каталогу, примењују се и при утврђивању усвојеног облика особне одреднице за предметни каталог, иако су им функције сасвим различите.
- Именску одредницу чине презиме, име, године рођења/смрти. Ако не може да се утврди датум, користи се оквирни податак – век или знак питања.
 - *Тесла, Никола (1856-1943)*
 - *Методије (?-885)*
- Имена личности из старог и средњег века уносе се у облику који је сачуван:
 - *Хомер (око 8в пне)*
 - *Црноризац Храбар (око 1400-1473)*
- Одредница за имена владара и црквених великодостојника састоје се од имена, наследног реда (ако постоји), назива положаја – титуле, и датума рођења/ смрти, или датума владавине. Неусвојен облик искључује се из употребе.
 - *Стефан Дечански, српски краљ (1321/1331)*
 - *Марија Терезија, аустријска царица (1717-1780)*
- Псеудоним се усваја као јединствена одредница ако доследно у пракси замењује право име, које се искључује из употребе:
 - *Прежихов, Воранц (1893-195) не Кухар, Ловро*
 - *Гробаров, Јаков (1938-2004) не Ковачевић, Миладин*
- Страна имена уносе се у транскрибованом облику, оригинални облик искључује се из употребе.
 - *Ла Фонтен, Жан де (1621-1695)*

- *Гог, Винцент ван (1853-1890)*
- *Де Сика, Виторио (1902-1974)*
- *Толстој, Лав Николајевич (1828-1910)*
- Двочлано презиме пише се са цртицом ако је само други члан презимена променљив и за двочлана презимена жена:
 - *Полит-Десанчић, Михаило (1833-1920)*
 - *Матић-Маровић, Даринка (1937-)*
- Персонална одредница може да заступа и име породице, династије:
 - *Лазић (породица)*
 - *Карађорђевић (династија)*
- Митолошка имена представљају се:
 - *Венера (митолошко биће)*
 - *Перун*
- Предметна одредница коју чини назив колективног тела представља документа чији садржај приказује:
 - државне и локалне органе власти
 - политичке партије
 - друштва и удружења, као и међународне организације
 - верске заједнице
 - предузећа, установе, финансијске организације
 - Конгресе, симпозијуме
 - Фестивале, изложбе и друге манифестације
- Колективна тела са територије Републике Србије наводе се у пуном званичном називу:
 - *Народна библиотека Србије (Београд)*
- Страна колективна тела уводе се у предметни каталог у преведеном облику. Оригинални облик се искључује из употребе:
 - *Библиотека Мађарске академије наука (Будимпешта)*
- Име колективног тела исказано скраћеницом уноси се као пуно име:
 - *Организација за економску сарадњу и развој (Женева)* не: OECD
- Скраћеница као име колективног тела користи се само ако је у општој употреби као јединствен облик:
 - NATO; UNESCO; UNPROFOR...
- Одредница која заступа органе власти прво се подводи под име територије којој припада, а потом следи пун назив органа власти:
 - *Србија. Народна скупштина*
 - *Београд. Општина Врачар*
- Органи правосуђа – тужилаштва, правобранилаштва, судови - самостална су колективна тела:
 - *Јавно правобранилаштво Србије (Београд)*
 - *Уставни суд Црне Горе (Подгорица)*
- Колективно тело мање управне јединице чије име садржи име града или области, уводи се под географским именом, а у округлој загради прецизира се облик управе:
 - *Војводина (аутономна покрајина)*
- Колективно тело мање управне јединице: срез, округ, жупанија, у чијем званичном имену стоји име реке или планине у придевском облику, формулише се тако да придев стоји на првом месту, а онда ознака управне јединице.

- *Бач-бодрошка жупанија*
- *Дунавска бановина*
- Колективно тело које има утврђено седиште, у предметној одредници иза званичног назива добија име седиште у округлој загради:
 - *Историјски архив (Београд)*
 - *Основна школа "Аврам Мразовић" (Сомбор)*
 - *Српска књижевна задруга (Београд)*
 - *Матица српска (Нови Сад)*
- Колективно тело које у имену има утврђено седиште исказано атрибутом, у предметној одредници неће наводити седиште у округлој загради:
 - *Музеј Сомбора*
 - *Пета београдска гимназија*
 - *Новосадски сајам*
- Изузеци су ако организација има филијале и у другим местима:
 - *Новосадска банка (Нови Сад)*
 - *Новосадска банка (Београд)*

Географска одредница

- Означава имена географских простора: континената, мора, планина, река, језера....
- Означава називе геополитичких територија, друштвенополитичких заједница: имена држава, области, покрајина, насеља...
- Ако се проучава целина одређеног геополитичког простора, предметна одредница је:
 - *Јужна Америка, Сахара, Сибир...*
- Ако се садржај класификованог документа односи на појаве или процесе везане за одређени географски простор, онда је одредница:
 - *Јужна Америка – Становништво*
- Име географске одреднице користи се за класификовање документа чији се садржај односи на појаве/процесе који су неодвојиво везани за одређени географски простор:
 - *Србија – Туристичке могућности*
 - *Јадранско море – Дно*
 - *Вршац – Виноградарство*
- Сложене географске одреднице су увек у редовном реду речи:
 - *Јужна Америка; Велика Британија...*
- Одредницу за државе формулишемо као географски назив простора који заузима:
 - *Велика Британија не Уједињено Краљевство Велике Британије*
 - *Монако не Кнежевина Монако*
- Инвертован облик сложеног географског имена користи се за делове државе и мање географске јединице :
 - *Италија, јужна; Бачка, северна...*
- Државе које су током историје мењале територију, у округлој загради се ближа одређује која је држава у питању:
 - *Србија (до 1918), Немачка (до 1945), Немачка (од 1990)...*
- За државе које су у одређеном временском периоду имале назив који данас не означава исту територију, одредница је из времена постојања:
 - *Римска држава, Византија, Аустро-Угарска...*

- Властито име за различите географске јединице добијају додатно одређење, да би се избегла појава полисемије (многозначности):
 - *Хвар (острво) – Хвар (град);*
 - *Вашингтон (држава) – Вашингтон (град)...*

Хронолошке одреднице

- Хронолошка или временска одредница означава називе омеђених временских периода, али садржајем пружа и податке о достигнућима духовне и материјалне културе одређених раздобља.
- Периоди из прошлости Земље:
 - геолошке ере – мезозоик, карбон...
- Преисторијски период и његова доба:
 - неолит, бронзано доба...
- Дужа историјска раздобља:
 - стари век, нови век...
- Омеђена временска раздобља:
 - осамнаести век, хиљаду деветсто шездесет осма...
- Назив за временско раздобље преузима се из терминологије коју су дале одговарајуће науке: геологија, археологија, историја.
- Паралелни термини из говорне праксе или застарели термини – искључују се из употребе
 - - Преисторије не Праисторија
 - - Неолит не Млађе камено доба

Формална одредница

- Публикације које приказују разнородне садржаје према формалном принципу, или је садржај исказан у литерарном облику - класификују се помоћу формалних одредница.
- Ова предметна одредница заступа документ чији се садржај не може на одговарајући начин исказати садржајном одредницом.
- Формалном одредницом окупљају се:
 - енциклопедије:
 - - *енциклопедије, опште*
 - - *енциклопедије за децу*
 - - *лексикони*
 - библиографски пописи:
 - - *библиографије, националне*
 - - *библиографије библиографија*
 - библиографски пописи групе личности:
 - - *библиографије*
 - речници страних речи или вишејезички речници:
 - - *речници страних речи*
 - издавачки, књижарски, филмски, антикварни каталози:
 - - *каталози, књижарски*
 - - *каталози, филмски*
- Формална одредница увек је исказана множином.
- Одредница у јединици – садржајна одредница окупља документа у којима је представљен теоријски аспект именованог појма:
 - *библиографија, енциклопедија, биографија, уџбеник...*

- Тематске енциклопедије, библиографије, једнојезички речници, класификују се према теми – уводе се као садржајне, персоналне, географске одреднице, а формални облик исказује се формалном пододредницом:
 - *Право – Енциклопедије*
 - *Византија – Лексикони*
 - *Тесла, Никола (1856-1943) – Библиографије*

Пододреднице

- Термини који заступају различите аспекте утврђеног садржаја – теме исказаног предметном одредницом – представљају предметне пододреднице
- Према намени коју имају сврставају се у четири категорије:
 - опште или тематске
 - географске
 - хронолошке или временске
 - формалне

Опште пододреднице

- Опште пододреднице ближе одређују садржај, сужавају тему
- Користе се најчешће уз опште одреднице, персоналне одреднице и географске одреднице
- Формирају се по истим принципима као и опште одреднице
- Општа или тематске пододредниц уз опште одреднице ближе одређује:
- део предмета који се не може исказати одредницом:
 - - *Трешња – Стабло*
 - - *Аутомобил – Кочнице*
- својства предмета:
 - - *Ваздух – Густина*
 - - *Грађевински материјал - Влажност*
- процес који трпи предмет:
 - - *Хартија – Сушење*
 - - *Одојчад – Нега*
- радњу коју врши предмет:
 - - *Школа – Финансијско пословање*
 - - *Звезде – Зрачење*
- узрок или постанак:
 - - *Шећерна болест – Гојазност*
 - - *Саобраћајне несреће - Узроци*
- намену, коришћење:
 - - *Пестициди – Примена*
 - - *Амбалажа – Прехрамбена индустрија*
- аспекти проучавања предмета:
 - - *Наука о књижевности – Компаративни метод*
 - - *Информисање – Правни аспект*
- однос са другим предметима:
 - - *Професори – Студенти*
 - - *Морал – Друштво*

- Општој одредници по правилу додељује се једна општа пододреница:
 - *Енглески језик – Граматика*
 - *Поремећаји понашања – Педагошки аспект*
- Општа пододренице уз персоналне одреднице спецификује:
- биографске податке о личности:
 - - *Илић, Јован (1823-1901) – Школовање*
 - - *Обрадовић, Доситеј (1739-1811) – Путовања*
- делатности:
 - - *Новаковић, Стојан (1842-1915) – Министар просвете*
 - - *Секулић, Исидора (1877-1958) – Превођење*
- наслове приказаних дела:
 - - *Бетовен, Лудвиг ван (1770-1827) – “Шеста симфонија”*
 - - *Мажуранић, Иван (1814-1890) – “Смрт Смаил-аге Ченгића”*
- ставове према појавама и проблемима:
 - - *Црњански, Милош (1893-1977) – Национално питање*
- односе са другим личностима, утицај других личности:
 - - *Караџић, Вук Стефановић (1787-1864) – Милош Обреновић, српски кнез (1780-1860)*
 - - *Јовановић, Слободан (1869-1958) – Марковић, Светозар (1846-1875)*
- Општа пододреница уз колективна тела најчешће означава:
- историјски развој, пословање, догађаје:
 - - *Народна библиотека Србије (Београд) – Историја*
 - - *Градска библиотека “Карло Бијелицки” – Оснивање*
- однос према проблемима или појавама:
 - - *УНЕСКО – Право на образовање*
- Општа или тематска пододреница уз географске одреднице представљају:
- опште карактеристике омеђеног географског простора:
 - - *Европа – Релјеф*
 - - *Сомбор – Географија*
- границе, историју геополитичких територија:
 - - *Србија – Границе*
- појаве и процесе везане за територијалну или географску јединицу:
 - - *Србија – Становништво*
- функције:
 - - *Србија – Спољна политика*
- делове града:
 - - *Сомбор – Градска пијаца*
- културни живот градова:
 - - *Београд – Музички живот*
 - - *Сомбор – Културни живот*

- општа одредница уз временске одреднице (нема могућности примене разноврсних тематских пододредница, најчешће су у употреби термини којима се одређује деоба периода):
 - - *Неолит – Датирање*
 - - *Бакарно доба – Периодизација*
- општа пододредница уз формалне одреднице ретко се користи:
 - - *Библиографије, националне – Музикалије - Србија*

Географске пододреднице

- Она има функцију просторне дефиниције класификованог садржаја и користи се уз све врсте предметних пододредница.
- Географска пододредница уз опште одреднице прецизира просторни аспект утврђене теме:
 - - *Народне игре – Бачка*
 - - *Привредни развој – Србија*
- Географска пододредница уз персоналне одреднице представља место боравка или делатност личности
 - - *Црњански, Милош (1893-1977) – Лондон*
 - - *Петровић, Растко (1898-1949) – САД*
- уз колективна тела означава територијално одређење делатности:
 - - *Православна црква – Источна Европа*
- уз временске одреднице представља територију којом су обухваћена истраживања одређеног периода:
 - - *Неолит – Подунављетријас – Цер (планина)*
- уз формалне одреднице претежно да означи територију коју обухватају библиографије, енциклопедије, лексикони:
 - - *Библиографије, националне – Србија*
 - - *Енциклопедије, опште – Француска – 19 в*

Хронолошке пододреднице

- Хронолошка или временска пододредница сужава класификовани документ са временског спекта и примењује се уз све врсте одредница осим уз персоналне и хронолошке одреднице.
 - - *Српска књижевност – 19 в*
 - - *Сомбор – 1848*
 - - *Европа – Историја – Средњи век*
- Временски аспект у пододредници исказује се веком / вековима или годином / годинама.
- Хронолошке пододреднице које означавају одређени период користе се у истом облику као одреднице:
 - *Срем – Становништво - Преисторија*

Формалне пододреднице

- Формална пододредница исказује појавни вид класификованог документа, формални облик, и указује на могућу намену. Користи се уз све врсте одредница:
 - - *Музика – Лексикони*
 - - *Медицина – Енциклопедије*

- - Андрић, Иво (1898-1975) – Биографије
- - Француска – 1968 - Статистика
- Формалне одреднице јављају се у истом облику као и одговарајуће одреднице, исказане су множином, изузев пет термина у једнини:
 - - аутобиографија
 - - историјска грађа
 - - преписка
 - - статистика
 - - хронологија
- Сложене формалне пододреднице које чине придев и именица користе се у инвертованом облику, као и одговарајуће одреднице:
 - - Енглески језик – Речници, сликовни
 - - Хумана генетика – Библиографије, реферативне

Предметна рубрика

- Предметна рубрика је скуп термина – одреднице и једне или више пододредница којом је представљен класификовани садржај са свим аспектима који га ближе одређују.
- Редослед примене пододредница у предметној рубрици строго је одређен:
 - - Семантички садржај појма – општа или тематска пододредница
 - - Просторни аспект појма – географска пододредница
 - - Временско одређење – хронолошка пододредница
 - - Литерарни или формални облик класификованог документа – формална пододредница
- Примери:
 - Сисари – Цитолошко испитивање
 - Реке – Србија
 - Сомбор – Средњи век
 - Српска књижевност – Библиографије
 - Београд – Средњи век – У литератури
 - Народна књижевност – Мотиви – Закопано благо
 - Србија – Историја – 1371-1389 – Албуми
 - Саобраћајне несреће – Узроци – Европа – 1970 - Статистика

Језик и писмо предметног каталога

- Предметна класификација се служи природним језиком као средством; српским језиком и ћирилицом или латиницом као писмом ма којем се води предметни каталог.
- Одреднице се формулишу у духу савременог језика и правописа.
- Позајмице и страни термини треба да буду усаглашени са граматичким и правописним нормама српског језика.

Правописни знаци

- Правописни знаци су важан део одреднице / рубрике и доследно се користе:
- Запета (зарез) означава инвертован облик одреднице;
- Тачка означава подеђено тело у називу колективног тела (**Србија. Народна скупштина**)
- Наводнице означавају: наслов дела аутора; назив установе, друштва, фирме
- Црта се примењује између бројчаних ознака (год. рођења-год. смрти); одвајање пододреднице од одреднице (Југославија – 1941-1945); у полусложеницама (рендген-техничар); двоструким презименима (Илић-Агапова, Марија)
- Округле заграде се користе уз допунско објашњење у одредници (Цер (планина), Врање (Србија) и уз обележавање година рођења/смрти или период владавине;
- Коса црта (/) повезује године владања којим се замењују непознате године рођења/смрти.

БИСИС – стручна и предметна класификација

- Блок 6
 - 600 – Лично име као предметна одредница (ПО)
 - 601 – Назив корпоративног тела као ПО
 - 602 – Породично име као ПО
 - 605 – Стварни наслов као ПО
 - 606 – Тематска ПО
 - 607 – Географска ПО
 - 608 – Временска ПО
 - 609 – Формална ПО
 - 610 – Слободно обликоване ПО
 - 675 – Универзална децимална класификација

Бисис, префикси за претраживање

- DC - УДК (675u)
- CB - Колективно тело као ПО (601abcdefghw) - именска
- CH - Временска ПО (608awxyz) - хронолошка
- FN - Породично име као ПО (602afwxyz) - именска
- FS - Формална ПО (609awxyz)
- GN - Географска ПО (607awxyz)
- PN - Лично име као ПО (600abcdefwxy) - именска
- TN - Тематска ПО (606awxyz) - општа
- TS - Наслов као ПО (605ahiklmnpq) општа
- UT - Слободно обликована ПО (610ab) –појам који не припада контролисаној листи предметних одредница